

että rauhallisemmat ajat olisivat edessä.

Koko sodanjälkeinen Neuvostoliitto mahtuikin sitten jo viimeiselle sadalle sivulle, mikä ei lainkaan tee oikeutta maan roilulle maailmanhistorian kullussa 1900-luvun toisella puoliskolla. Luukkanen ei paljon puutu Neuvostoliiton ulkopoliittisiin kehityskuluihin, ei myöskään kulttuurielämään. Suojasää ja neuvostomaan 60-lukulaisuus viilahtavat ohi puolihuolimattomasti. Toisinajattelijat sentään nousevat esiin, mutta mistään kansanliikkeistä – jotka mielestäni liittyivät olennaisesti 1980-luvun glasnost ja perestroika-vaiheeseen – ei ole paljonkaan mainintoja, saati että ne nähtäisiin jotenkin muutoksen moottoreina. Kysymys toki onkin kiistanalainen.

Paljon keveämmin ja suppeammin kuin neuvostomaan

syntyä Arto Luukkanen pohtii Neuvostoliiton hajoamista. Tämä taitaa olla hyvin ymmärrettävää: kysymykseen miksi maa hajosi ei ole kenelläkään yleispätevää vastausta. Joku voi jopa kysyä: Oliko Neuvostoliittoa olemassa ollenkaan muuten kuin 5-vuotissuunnitelmissa tai propagandafilmeissä? Neuvostojen valta ainakin taisi loppua hyvin lyhyeen.

Olemmeko siis olleet vain tietynlaisen olemattoman tai toivotun todellisuuden silminnäköjöhö? Oliko Neuvostoliitto vain eräs vaihe "lineaarista" suurvalta-Venäijää, jonka kehityskulku olisikin vasta jossakin puolivälissä? Luukkanen tuntuu päättävän teoksensa yhä samaan provokatoriseen kysymykseen kuin neljä vuotta sitten: hajoaako Venäjä?

Pentti Stranius

Isät ja pojat: valitut palat

Suomennettava venäläinen kirjallisuus valitaan tänä päivänä sen perusteella, mitä Ranskassa ja Saksassa luetaan. Venäläiset klassikot taas dramatisoidaan suomalaisille englantilaisten katsojien ehdoilla.

Kari Heiskanen on ohjannut Helsingin Kaupunginteatteriin kaikin puolin viihdyttävän näytelmän *Isät ja pojat*. Mutta hän ei ole dramatisoinut Ivan Turgenjevin v. 1862 ilmestynyttä romaania, vaan teki sovituksen pohjoisirlantilaisen Brian Frielin Lontoossa v. 1987 kantaesitetystä tulkinnasta Turgenjevin romaania. Tarjolla on siis etukäteen karsittu ja suodatettu versio Turgenjevin klassikosta, eräänlainen *Reader's digest*, valitut palat. Totta kai olisi ollut hienompaa nähdä Heiskanen oma Turgenjev-tulkinta.

Menin kokeilumielessä katsomaan näytelmää seitsenvuotiaan

poikani kanssa, joka mainosjulistee nähtyään janosi esitykseltä romantiikkaa ja vanhanaikaisuutta, toisin sanoen kaikkea sitä, mitä näytelmän ennakkomainonta lupasi. Pettymystä tuskin oli odotettavissa. Välitön repliikki ensimmäisestä puolijasta oli paljonpuhuva:

"Hyvä huumori, mutta eivät pelanneet illalla korttia takan ääressä".

Näyttämöllepano oli tutun slaavilainen, lupaavan puolitäshovilainen, sellainen suomalaista yleisöä varten kellomäkeläistetty koivumetsän ympäröimä puolirappeatunut huvila. Pyörivä lava pyöri hienosti. Mutta tšehovilaisuutta ei ilmeisesti ollut kyllin, koska lasta alkoi pian vaivata turhan merkityksellinen jaarittelu filosofisista kysymyksistä, vaikka aivan hyvin olisivat voineet viettää aikaansa korttia

pelaten. Turhilta riidoiltakin olisi vältytty. Huumori sentään puri.

Toinen ennakkolähtökohta oli *Helsingin Sanomien* arvostelu, joka ei ollut kiittävä jos ei tyrmääväkään. Sen mukaan Heiskanen ohjasi kadottaa ideansa näytelmän jälkipuolella, ja otimme tehtäväksemme koettaa tätä arviota. Lisäksi tuossa arvostelussa alleviivattiin ja kiiteltiin Heiskanen sovituksen ydintä eli Jevgeni Bazarovin ja Anna Sergejevnan välistä rakkauskohtausta, johon tiivistyisi sovituksen viesti: romantiikkaa ei ole maailmassa koskaan liikaa. Se on aina hyvä signaali suomalaisyleisölle. Niin tälläkin kerralla: yleisö viihtyi.

"Bazarov vaikutti ensin pahalta mieheltä, mutta sitten tajusin, että hän on humoristinen, vaikka vihaakin Raamatua, koska heitti ikonin maahan".

Nihilismin käsite ja aatteiden ristiriita on riisuttu ilmeisesti Frielin tulkinnassa jo niin suoraviivaiseksi, ettei ekaluokkalaiselle jää epäselväksi, mistä Turgejevin romaanin päähenkilön nihilisti-Bazarovin ajattelussa on kyse. Siksi näytelmässä esitetään vahvan karrikoidusti Arkadi Kirsanovin naiivi innostus ja vastaavasti Bazarovin arroganti itsetehostus. Näytelmän ensimmäinen puoli onkin nihilismin paikoin puuduttava oppitunti, mutta nuoren katsojan silmissä se oli jännittävää taistelua hyvän ja pahan maailman välillä. Isä taas joutui pettymään siihen tosiasiaan, että sukupolvien kuilu – isien ja poikien ikiaikainen sovittamaton konflikti, venäläisen kulttuurin läpi tunkevan isänmurhan metonymia – on tasoitettu naiivin aggressiivisten kaksikymppisten ylioppilaiden ja toimettomuuttaan inisevien 60-vuotiaiden epätasaiseksi mittelöksi. Tämä lievästi anakronistinen harhalyönti alkaa vaivata jopa siinä määrin, että Bazarovin ja Arkadin sedän, Pavel Petrovitšin, välinen kaksintaistelu tuntuu kuin tuulesta temmatulta

sattumanvaraiselta kohtaukselta. Mutta näytelmäsovituksenkin nimi on kuitenkin *Isät ja pojat*, ei *Anna ja Jevgeni*. Väliajalla yritin kuitenkin turhaan vakuutella pojalle, että sukupolvien välinen ristiriita on Turgenjevin romaaniin varsinainen teema, se että tulee päivä, jolloin isä ei ymmärrä poikaansa eikä poika jaksa kuunnella isäänsä. Siitä myös teoksen nimi.

”Vauhdukasta meininkiä, pitkästyttävän surkea venäläinen arkkitehtuuri”.

Mitä tulee idean – siis nihilismin tulkinnan – kadottamiseen toisella jaksolla, se on täysin perusteltua, jopa johdonmukaista sovituksen juonen kannalta. Katsoja on tästä pelkästään huojentunut, sillä Frielin tulkinta korostaa Turgenjevin tarinan romanttisuutta, jopa niin, että tuon paljonpuhutun ja mainoksissa luvattun rakkauskohtauksen varassa Heiskasen sovitus seisoo tai kaatuu.

Dramaattinen oli myös näkemämme esityksen rakkauskohtaus, mutta tämä dramatiikka ei suinkaan johtunut Minna Suurosen ja Kari-Pekka Toivosen erinomaisesti pohjustaman kohtauksen tiiviistä jännityksestä, vaan siitä, että kaikkein herkeimmän ja selvästi tärkeimmän emotionaalisen repliikin kohdalla soi yleisössä kännykkä. Eikä tässä kaikki: katsoja katsoi aiheelliseksi vastata puhelun etsittyään Nokia-soittoääntä huhuilevaa puhelintaan aikansa, ja tietysti niin, että kaikki salissa kuulivat keskustelun: ”Hei! Tuota, ei, katso kun me ollaan nyt teatterissa! Niin! Kaupunginteatterissa!... Mitä?... Isät ja pojat! On, on, ihan hyvä on!.. No, minä soittelen!.. Juu, hei, hei!”

Ammattilaisia kun ovat, näyttelijät kokosivat itsensä, mutta kohtaus oli vesitetty. Tällainen muistutus teatterin ehdollisuudesta olisi sopinut fantastisesti johonkin Meyerholdin avantgar-

den hengessä tehtyyn esitykseen, mutta Kaupunginteatterin suurella näyttämöllä välikohtaus vain lisäsi tyhjää kylmää tilaa yleisön ja näyttämön välillä.

”Realistista kamppailua, mutta luonnon räökkäystä, koska käytettiin oikeita koivuja”.

Kaiken kaikkiaan esitys oli viihdyttävä, kaikille isille ja pojille, äidille ja tytöille sopiva – ja näin pitääkin. Mutta ensi kerralla haluaisimme tosiaan nähdä Kari Heiskasen *oman* tulkinnan venäläisestä klassikosta. Suomalainen

teatterikatsoja on jo stanislavskilaisen tšehovismin turruttama. Vai onko yhä niin, että tarvitaan Kama Ginkas näyttämään, miten venäläisiä klassikoita tulkitaan? Suomalaiset katsojat ovat ansainneet nähdä uskaliaitakin suomalaisia tulkintoja venäläisistä klassikoista, muutenhan saattavat edelleen kuvitella, ettei venäläisessä kulttuurissa ole tapahtunut mitään sitten 1800-luvun lopun.

Tuomas Huttunen
Tomi Huttunen

”Vesilasiteoria” – ja muuta seksikulttuuria Neuvostoliitosta

Naiman, Eric: *Sex in Public. The Incarnation of Early Soviet Ideology*. Princeton: Princeton University Press, 1997. 308 s.

Kon, I.S.: *Seksualnaja kultura v Rossii*. Moskva: O.G.I., 1997. 464 s.

Zdravomyslova, Jelena & Tjorkina, Anna (Sostav.): *V poiskah seksualnosti*. Sankt-Peterburg: EUSPb, 2002. 612 s.

Seksuaalinen käyttäytyminen ja siihen liittyvät ilmiöt ja erilaiset poikkeavuudetkin ovat olleet esillä myös uudessa Venäjä-tutkimuksessa. Niistä on kirjoitettu usein tieteellisen viileästi ja ulko-kohtaisesti – kuten ehkä kuuluu-kin (?). Toisaalta, vaikka seksi on aiheena uteliaisuutta kutkuttava ja yhtä aikaa sekä intiimi että populaari, tieteelliset analyysit harvoin kohoavat Hite-raporttien tapaisiksi bestsellereiksi. Usein tieteellinen tutkimusote on ulko-kohtaisen ”kvantitatiivinen” ja raporttien tyyli sen verran tylsää, että yllättävätkään tulokset eivät kiinnosta ketään vakavasti seksin tai erotiikan saloihin paneutunutta asianharrastajaa tai muuten vain uteliasta lukijaa.

Poikkeuksiakin on, siis mukaansatempaavaa seksitutkimusta. Esittelen lyhyesti kolme Venäjään liittyvää alan perusteosta. Ne kertovat keskeisesti myös Neuvostoliitto-nimisen imperiumin virallisesta suhtautumisesta seksuaalisuuteen kuten myös kansalaisten seksuaalisen käyttäytymisen epävirallisuuden moninaisuudesta neuvostoaarjessa.

Sex in Public

Eric Naimanin *Sex in Public* on englanninkielisenä julkaisuna lännessä paljon siteerattu tutkimus, jossa 1920-luvun venäläinen seksuaalielämä kietoutuu monipuolisesti ajan muihin yhteiskunnallisiin ilmiöihin ja keskusteluihin. Ajallinen tutkimusjakso onkin mitä mielenkiintoisin: Neuvosto-Venäjän NEPKausi – neuvostovaltion varhainen seksuaalipolitiikka ja -kasvatus ja sen yhteys vallankumoukselliseen ideologiaan. Ja erityisesti toisin päin, marxismin ideologian vaikutus esimerkiksi lehdistössä käyttäytymisen seksikeskusteluihin, erilaisiin kollektiivisiin kokeiluihin ja